

**Rahvuskaaslaste programmi (2014–2020)
2014.–2017. aasta vahearuanne**

Sisukord

Sissejuhatus	3
Tulemusindikaator:.....	4
Meede 1: välismaa koolides eesti keele ja eesti keeles õpetamise ning väliseestlaste Eestis õppimise toetamine	4
Meede 2: välismaal eesti kultuuri säilitamise ja eestlaste ühtekuuluvustunde kujundamise toetamine	9
Meede 3: väliseesti kultuuripärandi kogumise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemise toetamine ..	12
Meede 4: väliseestlaste Eestisse tagasipöördumise soodustamine	14
Ülevaade programmi uute tegevuste elluviimisest.....	17
Programmi arendamine 2018–2020	19

Sissejuhatus

Rahvuskaaslaste programmi 2014–2020 vahearuanne annab ülevaate programmi tegevuste elluviimisest aastatel 2014–2017. Vahearuanne koostamisel on lähtunud programmis kasutatavast valdkondade struktuurist, programmi rahaliste vahendite kasutamisest annab ülevaate vahearuandele lisatud rakendusplaani täitmise ülevaade.

Programmi panustati antud perioodil riigieelarvest 3 442 785 eurot. Sellest 2 514 179 eurot tuli Haridus- ja Teadusministeeriumi, 858 606 eurot Kultuuriministeeriumi, 40 000 eurot riigikantselei ning 30 000 eurot Siseministeeriumi eelarvest. Välisministeerium toetas programmi täitmist oma põhitegevuse kaudu. Rahvuskaaslaste programmi rakendamisse on võrreldes algselt planeerituga panustatud 430 769 eurot rohkem. Lisaraha tuli Kultuuriministeeriumi ja riigikantselei eelarvetest.

Programmil on neli meetet:

- 1) välismaa koolides eesti keele ja eesti keeles õpetamise ning väliseestlaste Eestis õppimise toetamine;
- 2) välismaal eesti kultuuri säilitamise ja eestlaste ühtekuuluvustunde kujundamise toetamine;
- 3) väliseesti kultuuripärandi kogumise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemise toetamine;
- 4) väliseestlaste Eestisse tagasipöördumise soodustamine.

Programmi tegevustest ja indikaatoritest on enamik täidetud. Programmi täitmata indikaatorite kohta on lisatud selgitus vastava tegevuse juurde. Programmi kavandatud kõik uued tegevused on täidetud või osaliselt täidetud. Täpsema ülevaate nende kohta annab aruande eelviimane peatükk.

Kultuuriministeeriumi ja riigikantselei taotlusvoorude „Eesti kultuur maailmas“ ja „Eesti Vabariik 100“ (edaspidi EV 100) raames programmi eelarvele lisatud rahalised vahendid on võimaldanud täiendavalt toetada programmi II meetme tegevusi ning ette valmistada Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva tähistamist väliseesti kogukondades. 2013/2014. õppeaasta sügisel jõustunud kõrgharidusreform on võimaldanud osa I meetme all kirjeldatud rahvuskaaslaste stipendiumiprogrammi vahendeid suunata eesti keele ja eestikeelse õppe toetamiseks välismaal.

Vahearuanne lõpus on esitatud ülevaade arendustegevustest, mida programmi nõukogul on kavas programmi täitmises osalevate ministeeriumidega aastatel 2018–2020 algatada.

Tulemusindikaator:

Indikaator	Algtase 2013	2014	2015	2016	2017	Vahetase 2017
Väliseestlasi osalemas eesti keele õppes ja päevadel Eestis ja välismaal	3350	3429	3446	3736	3819	4300

Programmi tulemusindikaatori vahetaseme eesmärk on saavutamata, sest eesti keele õppes ja päevadel Eestis ja välismaal osalejate arv ei ole kasvanud nii, nagu planeeritud. Seda on mõjutanud asjaolu, et viimastel aastatel on suurenenud Eestisse tagasiränne, teisalt ei jõua eesti keele õppe võimalused alati inimesteni, kes elavad väljaspool keskusi, kus õpetuskeskused üldjuhul asuvad. Sihttase korrigeeritakse uue perioodi rakendusplaanis ning programmil on edaspidi kavas rohkem panustada eesti keele e-õppe võimaluste loomisse. Väliskeelepäevade korraldamisel on koostöös Emakeele Seltsiga välja töötatud uus keelepäevade kontseptsioon, mis keskendub senisest enam erineva taustaga sihtrühmadele ning laiendab keelepäevadel käsitletavaid teemasid vastavalt kogukondade ootustele ja vajadustele.

Meede 1: välismaa koolides eesti keele ja eesti keeles õpetamise ning väliseestlaste Eestis õppimise toetamine

Meetme tulemus: eesti keele õppimisvõimalused välismaal on suurenenud

Indikaator	Algtase 2013	2014	2015	2016	2017	Vahetase 2017
Toetatud välismaal elavate eesti laste arv	3200	3250	3300	3500	3700	4100
Väliskeelepäevadel osalenute arv	150	179	146	236	119	200
Toetatud eesti keele õpetuskohtade arv	50	51	50	55	63	55
Täienduskoolituses osalenud eesti keele õpetajate arv	55	100	124	130	113	75
Väliseesti noortele Eesti kõrgkoolides ja kutsehariduskoolides õpingute jätkamiseks antud stipendiumide arv	8	8	8	5	8	12
Eesti keele ja meele laagrites osalevate laste arv	60	89	120	120	90	80

Meetme eest vastutav ministeerium: Haridus- ja Teadusministeerium.

Rahastaja: Haridus- ja Teadusministeerium.

Kaasrahastaja: Kultuuriministeerium välismaal elavate eesti lastele suunatud suviste eesti keele ja meele laagrite korraldamisel.

Eestikeelne ja eesti keele õpetus

Eesti keele õppijate arv on programmi aruandeperioodi kasvanud vähem kui planeeritud, sest viimastel aastatel on suurenenud Eestisse tagasiränne ning eesti keele õppe võimalused ei jõua alati väljaspool

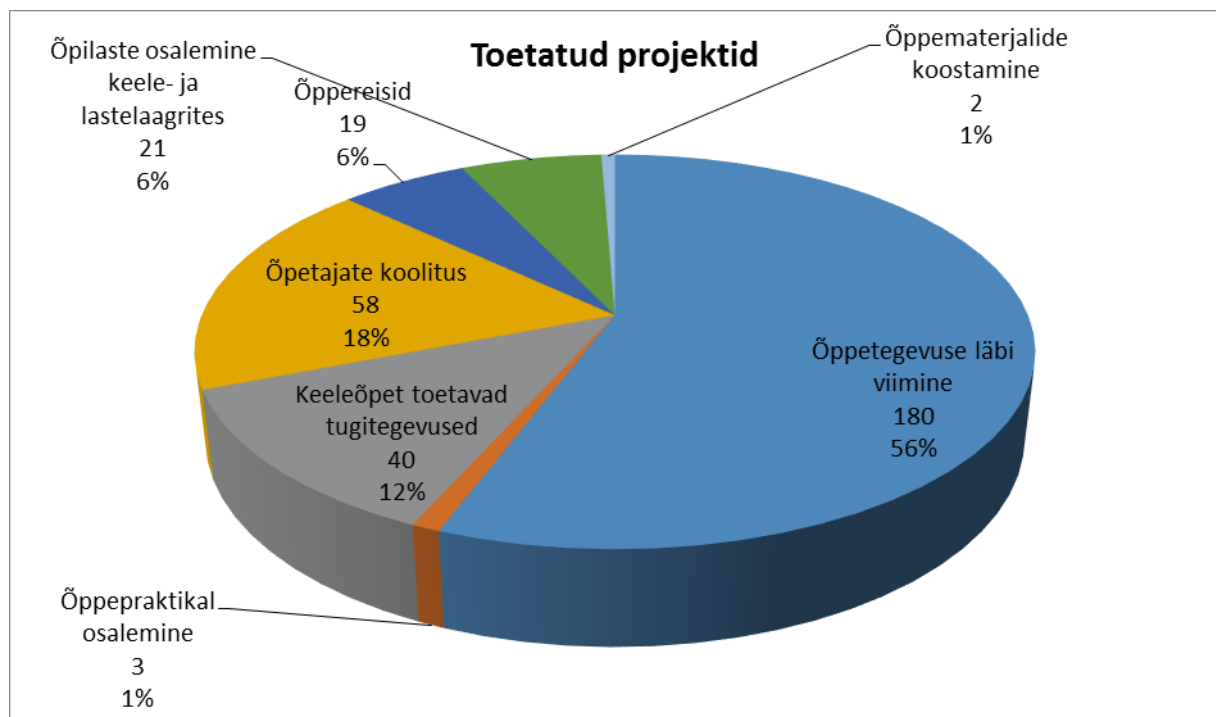
keskusi elavate inimesteni. Siiski on aruandeperioodil lisandunud uusi õpetuskohti Lääne-Euroopas ning programmi toel Eestist lähetatud eesti keele õpetajad jätkavad tööd Riia Eesti põhikoolis, Petseri Keeltegümnaasiumis ja Ülem-Suetuki põhikoolis. Samuti on eesti keele tundide läbiviimiseks programmist püsitoetust saanud Stockholmi Eesti Kool. 2015. aastal kutsus HTM Eestist lähetatud õpetaja tagasi Aleksandrovka keskkoolist Krimmis valitseva poliitilise olukorra tõttu.

	2013/2014. a	2014/2015. a	2015/2016. a	2016/2017. a	2017/2018. a
Välismaal eesti keelt õpetavate üldharidus- ja pühapäevakoolide, seltside, lasteadeade, mudilasringide ning keelekursuste arv	59	63	70	75	80
Välismaal eesti keelt õppivate laste arv	3200	3250	3300	3500	3700

Tabel 1. Eesti keele õppurid väljaspool Eestit 2013/14.–2017/18. õppeaastal.

Eesti keele õpetamise toetamist välismaa õpetuskohtades vahendatakse kaks korda aastas toimuva rahvuskaaslaste programmi haridusprojektide konkursi kaudu. Konkursilt on toetatud erineva taustaga eesti keele ja kultuuri õppega seotud projekte (sh õppetöö läbiviimine, õppematerjalide koostamine, õppereisid, koolitused, ürituste korraldamine jm). 2014. aastal esitati konkursile 78 taotlust, millest toetati 67 projekti. 2015. aastal esitati konkursile 91 taotlust, toetuse sai 87 projekti. 2016. aastal esitati konkursile 104 taotlust, toetuse sai 90 projekti. 2017. aastal laekus konkursile 76 projekti, toetati 73 projekti.

Kokku esitati aastatel 2014–2017 konkursile 441 taotlust, millest toetati 323 projekti.

Graafik 1. Väliseesti haridusprojektide konkursile esitatud ja sealt rahastatud projektide arv.

Suurim hulk konkursile esitatud projekte on seotud eesti keele õppe korraldamisega kogukondades. Pikemat aega on toetatud ka üleilmset eesti keele õpetajate kohtumist mõnes Euroopa riigis, kus õpetatakse eesti keelt. Tegemist on välismaal eesti keelt õpetavate õpetajate ja koolijuhtide oma initsiatiiviga, mida Eesti riik toetab rahvusaaslaste programmi kaudu ja mis panustab välismaal töötavate eesti keele õpetajate koolitamisega. Samuti on konkursilt rahastatud hulgaliselt keeleõppega seotud huvitegevusi, õppereise ja keelesaagrite korraldamist nii asukohamaades kui ka Eestis. Konkursi üheks silmapaistvaks tegevuseks on olnud Eesti alushariduse õppekava üliõpilaste praktika toetamine Helsingis ja Stockholmis asuvates eesti lasteaedades.

Eesti keel ja e-õpe

Eesti keele e-õppel on täita oluline roll, sest see võimaldab oma emakeelt õppida neil, kes elavad kogukondadest kaugemal ning muudab õppimise senisest paindlikumaks. Programmi aruandeperioodi jooksul on toetatud kahte suuremat eesti keele e-õppe lahendust – välismaal elavatele eesti lastele mõeldud Üleilmakooli ning eesti keele e-õppe B1-taseme kursust „Keeletee“.

Üleilmakool on välismaal elavatele eesti lastele suunatud e-kool, mille õppetöö toimub e-kursustena Moodle'i keskkonnas ning kus saab õppida eesti keelt ja kirjandust ning teisi aineid eesti keeles – Eesti ajalugu, Eesti maatundmist, matemaatikat. Kokku õpib koolis 2017.-2018. õppeaastal 178 õpilast 21 riigist (Soome, Saksamaa, Šveits, Norra, Venemaa, Belgia, Rootsi, Kanada, Läti, Prantsusmaa, Ukraina, Austria, Gruusia, Iirimaa, Itaalia, Suurbritannia, Ameerika Ühendriigid, Filipiinid, Serbia, Hispaania, Peru). 38 õpilast on valinud põhitegevusele lisaks individuaalsed Skype-tunnid kaks korda kuus. Üleilmakool aitab eesti keelt õppida neil, kes soovivad välismaal elades oma emakeelt säilitada, aga aitab ka õpilasi ette valmistada Eesti haridussüsteemi tagasi pöördumiseks.

Eesti keele B1-taseme e-õppe kursus „Keeletee“ on jätk populaarsele keeleõppekursusele „Keeleklikk“, mille esimesed peatükid avatakse kasutamiseks 2018. a keskel. Tervikkursus valmib 2019. a alguses. Kursusel käsitletavat teemat on seotud Eesti ühiskonna, riigi, looduse, eesti keele ning kultuuriga ja õpetamiseks kasutatav metoodika sobib eesti keele kui teise keele õppeks. Kursus sobib ülesehituse ja kasutatava metoodika poolest nii individuaalõppijale kui ka keelekursuse osaks. Kursus hõlmab kõiki osaoskusi (kirjutamine, lugemine, kuulamine ja kõnelemine) ning pakub ka õpetajatuge.

2017. aastal valmisid programmi toel seitse eesti keele õpetamise metoodikavideot sarjast „Keelenipid“, mis pakuvad välismaal töötavatele õpetajatele võimalusi eesti keele õppe mitmekesistamiseks.

Õppematerjalid ja õppevahendid

Õppevara eesti keele õpetamiseks on saadetud kõikidele välismaal tegutsevatele õpetuskohtadele, kes on selleks soovi avaldanud. Kuna programmi võimalused on piiratud, on õppevara saatmisel lähtutud põhimõttest, et esmalt varustatakse õpetuskohad õpikute ja töövihikutega, seejärel teiste materjalidega. Õppevaraga toetati 2014. aastal 51 õpetuskohta, 2015. aastal 50 õpetuskohta, 2016. aastal 55 õpetuskohta ning 2017. aastal 63 õpetuskohta.

Välismaal töötavate eesti keele õpetajate täiendusõpe

Välismaal töötavatele eesti keele õpetajatele on Eestis igal suvel koolitusi korraldanud Tartu Ülikool ja MTÜ Eesti Instituut. Osalejaid on teavitatud uuematest eesti keele ja kultuuri alastest uurimustest; neile on tutvustatud uuemaid Eestis välja antud õppematerjale ning õpetajatel on olnud võimalus

vahetada metoodikaalast oskusteavet. Koolituste korraldamisel on lähtunud põhimõttest, et mitte kõik välismaal eesti keelt õpetavad õpetajad ei ole erialalt eesti filoloogid ning et koolitusel omandatud teadmisi peab olema võimalik õppetöös rakendada. Kõik osalejad said koolituse lõpus ka täiendusõppe tunnistused.

Aruandeperioodil toimusid koolitused järgmiselt:

- 2014. aastal Pärnumaal, osales 40 inimest;
- 2015. aastal Viljandimaal, osales 50 inimest;
- 2016. Viinistus, osales 46 inimest;
- 2017. aastal Naissaarel, osales 37 inimest.

Paralleelselt Eestis toimunud koolitustega on välismaal töötavad emakeeleõpetajad ise emakeelepäeva ajal ühes Euroopa riigis korraldanud üleilma eesti keele õpetajate kohtumisi, mille eesmärgiks on vahetada kogemusi, omandada uusi teadmisi ning panustada eestluse hoidmisse välismaal. Väljaspool Eestit toimusid koolitused 2014. aastal Londonis (60 osalejat), 2015. aastal Luksemburgis (74 osalejat), 2016. aastal Stockholmis (83 osalejat) ja 2017. aastal Brüsselis (76 osalejat). 2015. aastal toimus Eestist lähetatud koolitajaga täienduskoolitusseminar Austraalias eesti keelt õpetavatele õpetajatele.

Enamus õpetajatest tegelevad eesti keele ja kultuuri õpetamisega oma põhitöö kõrvalt, sageli selleks, et nende oma lapsed saaksid esivanemate kultuurist osa ja suureneks tõenäosus, et lapsed Eestisse tagasi pöörduvad või seal end koduselt tunneksid.

Väliseesti noorte õpingute toetamine Eesti kõrg- ja kutseharidussüsteemis

2014. aastal anti stipendium kaheksale väliseesti noorele (kuus erialaõpingute ja kaks eesti keele õppe stipendiumi).

2015. aastal anti stipendium kaheksale väliseesti noorele (neli erialaõpingute ja neli eesti keele õppe stipendiumi).

2016. aastal anti stipendium viiele väliseesti noorele (neli erialaõpingute ja üks eesti keele erialaõpingute stipendiumi).

2017. aastal anti stipendium kaheksale väliseesti noorele (seitse erialaõpingute ja üks eesti keele õppe stipendiumi).

Väliseesti noorte õpinguid Eestis on toetatud rahvuskaaslaste stipendiumiprogrammi alusel, mis sisaldab endas nii erialaõpingute kui ka eesti keele kursuste toetamist. Aruandeperioodi jooksul ei ole suurenenud stipendiumiprogrammi esitatud taotluse arv. Kuna sarnaseid stipendiume pakub ka Eesti Üliõpilaste Toetusfond USAs ning väliseesti noored kvalifitseeruvad Erasmus+ ning Eesti riigi poolt pakutavatele teistele mobiilsustoetustele, võib ühest küljest madalat huvi selgitada toetusvõimaluste paljususega. Teisalt vajab stipendiumiprogramm paremat turundamist väliseesti kogukondades. Parema turundustöö ja koostöö Eesti Üliõpilaste Toetusfondiga on stipendiumiprogrammi edaspidine prioriteet.

Eesti keele päevad

Eesti keele päevad toimusid väliseesti kogukondades järgmiselt:

2014. aastal Londonis (60 osalejat), Peterburis (56), Vilniuses (38), ja Riias (25);
 2015. aastal Luksemburgis (74), Brüsselis (32) ja Bolognas (15) ning Milanos (25);
 2016. aastal Oulus (33), Dublinis (10), Stockholmis (84), Berliinis (30), Viinis (40) ja Peterburis (39);
 2017. aastal Brüsselis (76), Vilniuses (25) ja Tamperes (18).

Keelepäevadel osalenute taust sõltub üritusel käsitletavatest teemadest, mis ulatuvad keelepoliitikast keele uurimiseni. Peamise publiku moodustavad kohapealsed eesti organisatsioonide liikmed, välisriikide eesti keele üliõpilased, lapsevanemad, estofiilid. Alates 2018. aastast muudetakse keelepäevade korraldamise aluseid, et teadmised keelepäevade korraldamise kohta jõuaksid kaugemale. Kuna välismaal elab palju noori ning lastega peresid, arvestatakse rohkem nende sihtrühmade ootustega (nt keelepäeva ajal tegevused lastele jm).

Eesti keele ja meele laagrid

Eesti keele ja meele laagrite korraldamise eesmärk on pakkuda välismaal elavatele eesti noortele võimalust viibida keelekeskkonnas, tutvuda Eesti ja selle kultuuriga ning leida eakaaslastest sõpru nii Eestist kui välismaalt. Laagreid korraldas aruandeperioodil MTÜ HeadEst.

Aasta	Esitas taotluse	Laagris osalenud väliseesti noorte arv	Eestist pärit tuginoorde arv	Vahetuste arv	Kokku osalejaid
2017	138	66	24	3	90
2016	163	88	32	4	120
2015	113	88	32	3	120
2014	102	65	24	3	89

Tabel 2. Eesti keele ja meele laagris osalenud noorte arvud.

Eesti keele ja kultuuri laagrite korraldamisel lähtuti mitteformaalse õppe ja kaasava noorsootöö põhimõtetest. See tähendab, et noored on aktiivsed laagris osalejad ja õpikeskkonna loojad. Laagri läbiva teemana oli keeleõpe integreeritud kõikidesse tegevustesse. Laagris pööratakse suurt tähelepanu noorte isiklikule arengule ja õpioskuse arendamisele.

Vaba aja veetmise ja õppimise hea kombineerimine tuleb välja ka laagri osalejate ning lapsevanematelt laagri järel saadud tagasisidest. Laagrisüsteem toimib hästi, 2017. aastal osalesid laagris esimest korda juhendajatena ka endised osalejad, nii välisnoored kui tuginood.

Valdkondlikud probleemid:

Kuigi tagasipöördumine Eestisse on viimase kahe aasta jooksul suurenenud, elab välismaal endiselt palju eesti lapsi, kelleni emakeeleõppe võimalused eri põhjustel ei jõua. See soodustab laste assimileerumist asukohamaa rahvastiku hulka ning sidemete hääbumist Eestiga. Väliseesti laste ja noorte jaoks on endiselt vähe võimalusi keelekeskkonnas (Eestis) eesti keele õppimiseks ja eakaaslastega suhtlemiseks.

Nii 2015. aastal valminud rahvuskasulase programmi mõju-uuring kui ka 2017. a valminud HTMi tagasipöördujate haridusega seotud probleemide kaardistamise uuring tõid välja, et Eestisse naasnud perede lastel esineb raskusi haridussüsteemi kohanemisega ning peamiselt on see seotud laste eesti

keele oskusega. Haridusasutuste hinnangul on keelega seotud probleemid ainsad, mis takistavad kohanemist.

Igal aastal lahkub Eestist 700-800 last vanuses 5-14, kes võiks mingil eluetapil Eestisse (sh ka haridussüsteemi) tagasi pöörduda. Probleemiks on, et enamikul juhtudel katkeb laste ja vanemate side Eesti haridusasutusega ja ei jätku eesti keele õpe emakeelena Eesti põhikooli õppekava alusel. Viimastel aastatel on Eestisse tagasi pöördunud aastas u 600 Eesti kodakondsusega last ja noort vanuses 5-19.

Probleemiks on olnud ka elukohajärgsete koolikohtade leidmine tagasipöördujate lastele, kes ei lähe esimesse klassi. Koolikoha tagamine on kohalike omavalitsuste vastutus.

Meede 2: välismaal eesti kultuuri säilitamise ja eestlaste ühtekuuluvustunde kujundamise toetamine

Meetme tulemus: kultuuriürituste korraldamise tulemusel on tugevnenud eestlaste ühtekuuluvustunne

Indikaator	Algtase 2013	2014	2015	2015	2017	Vahetase 2017
Toetatud kultuuriürituste arv	20	30	35	35	35	26
Lähetatud juhendajate arv	3	21	4	6	4	5

Meetme eest vastutav ministeerium: Kultuuriministeerium.

Rahastaja: Kultuuriministeerium.

Kaasrahastajad: riigikantselei (toetus välismaal tegutsevatele eesti kogukondadele kultuuriprojektide korraldamisel ja kultuurikollektiivide ning loomeinimeste kontaktide loomisel¹), Haridus- ja Teadusministeerium (toetus idapoolsete eesti seltside keeleõppeks ja haridustegevusteks) ja Siseministeerium (kiriklik tegevus).

Meetme tegevuste rahastamine on toimunud taotlusvoorude „Väliseesti kultuuriühingute toetusprogramm“ ja „Eesti kultuur maailmas“ kaudu, mille eesmärk on toetada väliseesti kultuuriühingute tegevust ja välismaal toimuvate Eesti kultuuripäevade ning Eesti festivalide korraldamist ja neist osavõttu. Kultuuriministeerium rahastab täiendavalt Helsingi Eesti Maja tegevusi.

Meetme raames rahastati nii ida- kui läänediasporaa kultuuriüritusi, kultuurikollektiivide ja loomeinimeste kultuurivahetust väliseesti kogukondadega, väliseestlaste osalust Eesti laulupidudel, piirkondlikel laulupäevadel ja folkloorifestivalidel. Toetati rahvuskaaslaste kultuuriprojekte, mis aitasid kaasa väliseesti ühenduste kontaktidele Eesti riigi, omavalitsuste, kultuuriorganisatsioonide ja vabaühenduste tasandil. Toetati Eesti kultuuritegelaste esinemisi väliseesti üritustel, mentorite ja dirigentide lähetamist väliseesti tantsu- ja laulukollektiividele.

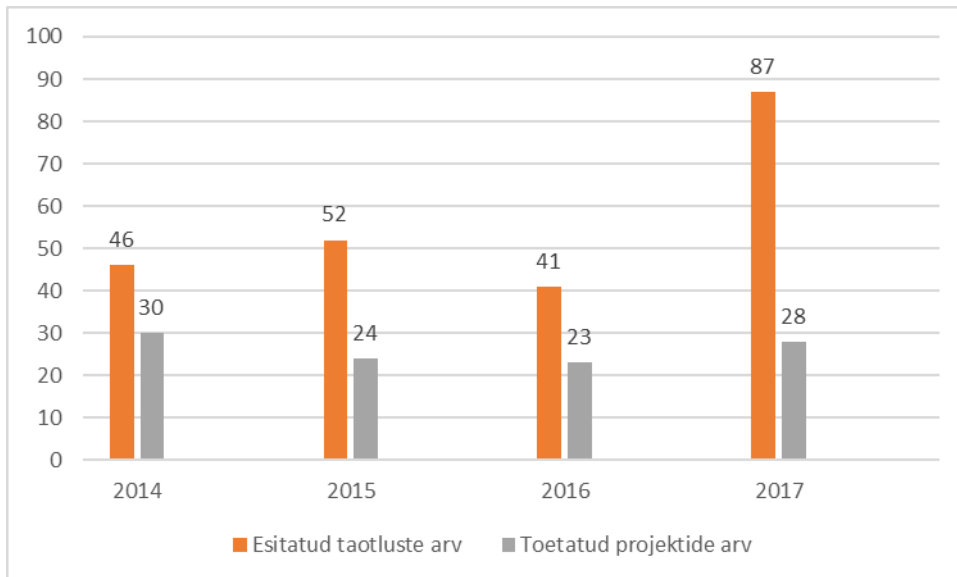
2017. aastal toimus lisaks väliseesti kultuuriprojektide konkursile riigikantselei rahastatud Eesti Vabariik 100 tähistamiseks mõeldud taotlusvoor.

Kultuuriürituste ja konverentside toetamine

¹ 2017. ja 2018. aastal.

Kultuuriürituste läbi viimist ja konverentside korraldamist toetati aruandeperioodi jooksul väliseesti kultuuriühingute projektikonkursilt.

2014. aastal esitati konkursile 46 projekti, millest toetati 30 taotlust. 2015. aastal esitati konkursile 52 projekti, millest toetati 24 taotlust. 2016. aastal esitati konkursile 41 projekti, millest toetati 23 taotlust. 2017. aastal toimunud kahele konkursile (väliseesti kultuuriprojektide konkursile lisaks ka EV 100 konkurss) laekus 87 taotlust, millest toetust said 28 projekti.

Graafik 2. Väliseesti kultuuriprojektide konkursile esitatud ja sealt rahastatud projektide arv.

Aastate jooksul on konkursilt toetatud väliseesti tantsukollektiivide ja laulukooride esinemisreise välismaal ja Eestis, kultuuripäevade, filmifestivalide, rahvatantsurühmade koolituste ning näituste korraldamist väliseesti kogukondades, Eesti teatritruppide ja muusikute esinemisreise väliseesti kogukondades ning EV 100 ürituste ettevalmistust. Toetust on saanud nii ida- kui ka läändiasporaas asuvad organisatsioonid.

Konverentsid

2015. aastal toimus Narvas III rahvuskaaslaste programmi konverents, kus tutvustati "Rahvuskaaslaste programmi 2009–2013" mõju-uuringut, käsitleti väliseestlaskonna muutusi ning otsiti võimalusi, kuidas arendada riigi rahvuskaaslaste poliitikat, lähendada kodu- ja välismaal elavaid eestlasi ning säilitada eesti keelt, meelt ja rahvuskultuuri väljaspool Eestit.

Arvestades väljarändes toimunud muutusi, peatuti konverentsil varasemalt rohkem rändega seotud teemadel; käsitleti tööturuga seotud probleeme ning arutleti nii Eestist lahkumise põhjuste kui ka tagasituleku eelduste üle. Toimusid töötoad kõigi programmis kajastatud meetmete teemadel, mille kokkuvõtteid ja tagasisidet on kasutatud programmi edasises elluviimises. Konverentsil osales 110 inimest 13 riigist.

Juhendajate saatmine ja juhtide koolitamine

Perioodil 2014–2017 toetati väliseesti koore ja rahvatantsurühmi Lätis, Venemaal, Rootsis, Belgias, Luksemburgis, Ühendkuningriigis, Irimaal ja USA-s Eestist professionaalsete juhendajate saatmisega. Väliskogukondadel on jätkuvalt huvi osaleda laulu- ja tantsupeol ning ka teistel

rahvakultuurisündmustel Eestis. Laulu- ja Tantsupeo SA on eesti seltsidele välismaal lähetanud laulupidude repertuaari ning MTÜ Eesti Instituut on toetanud väliseesti ühendusi eesti kultuuri tutvustavate materjalide ja õppevaraga. Rahvatantsurühmade mentorkoolituste elluviimisi koordineerib Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Selts, kelle eesmärk on aidata kaasa rahvatantsurühmade ja rahvamuusika kollektiivide professionaalsele juhendamisele.

Väliseesti suurüritused

Väliseesti suurürituste korraldamist on toetatud nii väliseesti kultuuriprojektide konkursi kui ka taotlusvooru „Eesti kultuur maailmas“ 2015. aastal loodud alaprogrammi abil, mis toetab osavõttu väliseesti seltside ja ühingute poolt korraldatavatest professionaalsetest ning kõrgetasemelistest kultuuriprojektidest välismaal. Programmist on toetatud Lääneranniku Eesti Päevi Whistleris ja Los Angeleses, Austraalia Eesti päevi Adelaide`is, Melbourne`is ja Sidneys. Lisaks toetati 2017. aastal toimunud EV 100 projektikonkursi kaudu mitmete 2018. aastal toimuvate suurürituste ettevalmistamist (nt Stockholm, Toronto, Washington, Peterburi).

Teabevahetus

Teabevahetus kodu- ja väliseestlaste vahel toimub nii trükimeedia kui ka internetiportaalide vahendusel. Väliseesti ajalehti antakse kas paberandjal ja/või digitaalselt välja Ühendkuningriigis (Eesti Hääli), Saksamaal (Eesti Rada), Venemaal (Peterburi Teataja), Austraalias (Meie Kodu), Rootsis (Stockholmi Eesti Päevaleht), Ameerika Ühendriikides (Vaba Eesti Sõna).

Kanada eestlaskonnal on aktiivsed veebiportaalid Estonian World Review (<https://www.eesti.ca>) ja Global Estonian (<https://globalestonian.com>). Rahvuskaslaste programmi koduleheküljel (www.hm.ee/rahvuskaslased) kajastab väliseesti organisatsioonide kontaktandmeid ning erinevat väliseestlusega seonduvat infot. Välismaal asuvate eesti keele õpetuskohtade info on kättesaadav kodulehel „Eesti keel ja kultuur maailmas“ (<https://ekkm.estinst.ee>). Väliseestlastega seotud tegevusi kajastab ka Kultuuriministeeriumi koduleheküljel (<https://www.kul.ee>) ja ministeeriumi igakuine infokiri. Väliseesti kultuurisündmused kajastusid portaalis <http://www.kultuur.info> ja <https://www.ev100.ee>.

Rahvuskaslaste programmi tegevustest teavitati regulaarselt avalikkust Haridus- ja Teadusministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Välisministeeriumi, Integratsiooni SA ja MTÜ Eesti Instituut pressiteadete kaudu. Väliseestlaste elu ja üritusi on kajastanud ka Eesti Rahvusringhääling ja teised eesti meediaväljaanded.

Aruandeperioodil on väliseesti meediaväljaannetest toetatud Peterburi Teatajat ja ajalehte Krimmi Eestlased (viimane ilmus vaid aastal 2014).

Kiriklik tegevus

Kiriklike teenistusi viib diasporaade juures ellu Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) Misjonikeskus. Perioodil 2014–2017 toimus kiriklik kogukonnatöö Moskvas, Peterburis, Petseris, Ülem-Suetukis, Helsingis, Vilniuses, Riias, Brüsselis, Baltimore`is. Austraalias Sydney`isse ja Melbourne`i tegi 2017. aastal visiidi EELK peapiiskop Urmas Viilma. Misjonikeskus pidas väliseesti kogukondades jumalateenistusi ja surnuaiapähi, ametitalitusi ning hingehoidlikke vestlusi, saatis kogudustele eestikeelset kirjandust ning ajalehte Eesti Kirik. Eriti tihe koostöö oli Peterburi eesti kogudusega, kus koostööpartneritena osalesid Eesti Kontsert, Ingeri kirik ja EV Peakonsulaat Peterburis.

Valdkondlikud probleemid:

Välismaal asuvad eesti kultuuriseltsid vajavad tihedamat infovahetust ja hästi toimivat veebikanalit kontaktvõrgustiku toetuseks. Erilist tähelepanu vajab nn kolmas rändelaine ehk 1990. aastatel ja pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga lahkunud, et vältida uue põlvkonna sidemete hääbumist Eestiga. Näiteks Soomes, kus elab suurim Eesti diasporaa, on eestlastel suhteliselt vähe jõulisi kultuuriseltse ja seltside vaheline kontaktvõrgustik ning ühistegevus on alles kujunemas. Väliseesti ajakirjandus on hääbumas ning interneti- ja sotsiaalmeedia-põhine ajakirjandus toimub suures osas kodanikualgatuse korras ilma Eesti riigipoolse toeta.

Meede 3: väliseesti kultuuripärandi kogumise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemise toetamine

Meetme tulemus: on tagatud väliseesti kultuuripärandi säilimine

Indikaator	Algtase 2013	2014	2015	2016	2017	Vahetase 2017
Lisandunud kogutud, heades tingimustes säilitatavate ja kaardistatud väliseesti arhiivikogude arv	9	11	11	14	15	15
Lisandunud korrastatud väliseesti arhiivikogude arv	9	17	16	20	19	15
Lisandunud digiteeritud ja kasutatavate väliseesti arhiivikogude arv	11	11	7	30	13	25
Juurdepäas väliseesti arhiiviainesele ühtse veebivärava/portaali kaudu	Töötab BaltHerNeti portaal, mis koondab informatsiooni Balti diasporaa kultuuripärandi leidumuse ja sellealase tegevuse kohta; avalikkusele on kättesaadav koondtabel eesti mäluasutustes säilitatava väliseesti arhiivikogude kohta; käimas on pilootprojekt kogude veebis kirjeldamise keskkonna rakendamiseks	Portaalis on ajakohased väliseesti mäluasutuste kontaktandmed, portaal koondab informatsiooni Balti diasporaa kultuuripärandi leidumuse ja sellealase tegevuse kohta			BaltHerNeti portaal on saanud uue veebi-versiooni. Portaal on ajakohased väliseesti mäluasutuste kontaktandmed, portaal koondab informatsiooni Balti diasporaa kultuuripärandi leidumuse ja sellealase tegevuse kohta	

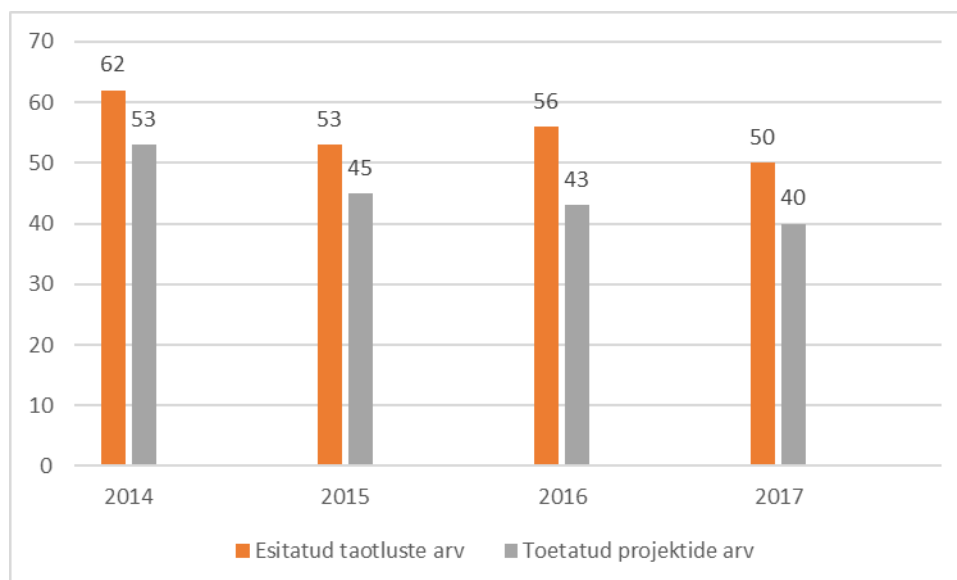
Meetme eest vastutav ministeerium: Haridus- ja Teadusministeerium.

Rahastaja: Haridus- ja Teadusministeerium.

Väliseesti kultuuripärandi kogumine, korrastamine, säilitamine ja kättesaadavaks tegemine

Väliseesti kultuuripärandi kogumise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemise toetamine toimub rahvuskaaslaste programmi väliseesti arhiivprojektide konkursi kaudu, mida korraldab Rahvusarhiiv. Programmi aruandeperioodi jooksul on enim toetatud väliseesti kultuuripärandi kogumist, korrastamist, digiteerimist, kirjeldamist, publitseerimist ja koostöövõrgustike tööd. Tähelepanu on pööratud nii läänes kui ka idas asuvatele kogukondadele ning lisaks kirjalikele materjalidele on regulaarselt toetatud audiovisuaalse materjali kogumist, säilitamist ja kättesaadavaks tegemist. Konkursi üheks keskseks põhimõtteks on olnud, et sõltumata pärandi kuuluvusest (riiklikus või eraomandis) jõuaks võimalikult suur hulk sellest Eestis asuvasse mäluasutustesse, kus seda saavad kasutada kõik soovijad.

Kokku esitati aastatel 2014–2017 konkursile 221 taotlust, millest toetati 181 projekti. Välismaalt esitatud taotlused moodustavad 20% konkursile esitatud projektidest ning on saanud peamiselt USA-st, Kanadast, Rootsist, Ühendkuningriigist, Leedust, Tšehhist ja Soomest.

Graafik 3. Väliseesti arhiivprojektide konkursile esitatud ja sealt rahastatud projektide arv.

Eestis on suuremad väliseesti arhiivipärandiga tegelevad asutused Kirjandusmuuseum, Rahvusarhiiv, Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu ja MTÜ Baltic Heritage Network. Välismaal Rootsi Eestlaste Liit ja Eesti Õppetöö Keskus Kanadas. Enamik taotlusi keskendus läänes asuvate kogukondade pärandi teematikale, kuid igal aastal on konkursilt toetuse saanud vähemalt kolm-neli projekti, mille uurimiskeskmes on olnud eesti kultuuripärand idapoolsetes riikides.

Silmapaistvamate projektidena võib välja tuua Bostoni Eesti Seltsi ja Rootsi Eestlase Liidu filmikogude digiteerimist ja kättesaadavaks tegemist, Siemensi töötustdisainer Tõnis Käost valminud näitust, Soome sõjaväes tegutsenud eestlastest vabatahtlike ja eesti pagulasi puudutava materjali kättesaadavaks tegemist, väliseesti raamatute bibliograafia "Eesti raamat välismaal 1944–2010" valmimist, Eesti Filmi Andmebaasi väliseesti filmi- ja teemakollektsiooni loomist ning kirjanike Ilmar Talve, Enn Nõu, Helga Nõu ja diplomaadi Oskar Eugen Öpiku arhiivipärandi Eestisse toomist ning kättesaadavaks tegemist.

Koostöövõrgustike arendamine

Programmist on igal aastal toetatud MTÜ Baltic Heritage Network tegevusi. MTÜ Baltic Heritage Network koondab, nõustab ja toetab välismaal asuvaid eesti kultuuripärandi kogumise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemisega tegelevaid organisatsioone. Samuti on Eesti mäluasutuste juurest kogukondadesse saadetud professionaalseid arhivaare, kes aitavad materjali kas kohapeal või Eestis säilitamiseks ette valmistada ning kes on läbi viinud mitmeid arhiivindusalaseid koolitusi kohalikele eestlastele.

Valdkondlikud probleemid:

Idapoolsetel eestlastel on suhteliselt vähe jõulisi kultuuriseltse, kes suudaks tegeleda eestlaste kultuuripärandi kogumisega. Seetõttu laekub sealt kogukondadest ka väga vähe arhiiviprojekte.

Rahvuskaaslaste programm on kutsunud ellu mitmed väga head algatused, mida aga võib programmi lõppedes ähvardada hääbumine (nt MTÜ Baltic Heritage Network).

Meede 4: väliseestlaste Eestisse tagasipöördumise soodustamine

Meetme tulemus: väliseestlastele on loodud toetusvõimalused Eestisse tagasipöördumiseks

Indikaator	Algtase 2013	2014	2015	2016	2017	Vahetase 2017
Eraldatud tagasipöördumistoetuste arv	70	70	122	117	119	110
Nõustamist saanud inimeste arv	80	53	116	69	68	135

Meetme eest vastutav ministeerium: Kultuuriministeerium.

Peamine rahastaja: Kultuuriministeerium.

Tagasipöördumise toetamine ja nõustamine

Integratsiooni Sihtasutus toetab pikka aega Eestist eemal viibinud või välisriigis sündinud eestlaste ja Eesti kodanike Eestisse naasmist, makstes abivajajatele tagasipöördumistoetust² ning pakkudes nõustamisteenust. Tagasipöördumistoetust saab taotleda Eesti kodakondsusesse kuuluv või Eesti elamisluba omav etniline eestlane, kes on Eestist emigreerunud üldjuhul vähemalt 10 aasta eest või sündinud välisriigis ja vajab Eestisse tagasi pöördumiseks oma majandusliku ning sotsiaalse seisundi tõttu toetust. Alla 30-aastane noorele, kes on läbinud välismaal nii magistri- kui doktoriõppe, ei rakendu võõrsil elamise 10 aasta nõuet. Täpsem info tagasipöördujatele kajastub Integratsiooni Sihtasutuse kodulehel, kuhu on koondatud info perearstiteenuste, kohalikes omavalitsustes lasteaia- ja koolikoha leidmise, Eesti töötukassas töö otsingute ja tööalaste valikute, juhiloa ja auto registreerimise ning kodakondsus- ja rahvastikutoimingute jm kohta.

² Integratsiooni SA kodulehekül: <https://www.integratsioon.ee/tagasipoordumistoetus>

Integratsiooni Sihtasutuse juures tegutseb 2014. aasta sügisest nõustamiskeskus³. Nõustamisele on oodatud igauks, kellel on küsimusi Eestis elamise kohta, sh Eesti elamisloa, eesti keele õppe ning praktiseerimise kohta. Infot saab küsida ka kõigi muude Eesti elukorraldust ning tegutsemist puudutavate teemade kohta, nagu haridus, töö, elukoht, arstiabi teenus ja sotsiaalteenused. Integratsiooni Sihtasutuse nõustamiskeskuse töötajad suunavad inimesi edasi vastava ametkonna või teenusepakkuja juurde, aitavad tutvuda võimalike avalike teenustega ning on toeks riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustega suhtlemisel. Tagasipöördumistoetuse määramisel eelistatakse lastega peresid.

2014. a. määrati tagasipöördumistoetusi 70 inimesele, 2015. aastal 122 inimesele, 2016. aastal 117 inimesele ja 2017. aastal 119 inimesele.

Nende eestlastest tagasipöördujate puhul, kes ei oska piisaval määral eesti keelt ja kes on sündinud võõrsil või seal kaua elanud, rakendatakse kohanemisprogrammi, mille eesmärgiks on uussisserändajate aitamine Eestis kohanemiskeskuste ületamisel ja lõimumisel ühiskonda. Eraldiseisvat tagasipöördujate kohanemisprogrammi loodud ei ole. Kui tagasipöörduja on Eesti kodanik, saavad Integratsiooni Sihtasutus ja Töötukassa vajadusel pakkuda erinevaid koolitusi.

Tagasipöördumine kasvab ja koos sellega ka toetust ning nõustamist vajavate isikute arv. Tagasipöördujate jaoks on olulisemaks teemaks töö leidmine.

Tagasipöördujate koolitus

Tagasipöördujatele ja nende pereliikmetele eraldiseisvaid kohanemiskoolitusi eesti, vene ja inglise keeles ei korraldata. Juhul, kui tagasipöördujate kvalifikatsioon ei vasta Eesti tööturu tingimustele, pakub Töötukassa sihtgrupile ümber- ja täiendusõpet.

Ametnike koolitamine

Kohalike omavalitsuste, pensioniametite, tööturu- ja migratsiooni ametnikele, välisesinduste töötajatele jt tagasipöördujatega kokku puutuvatele spetsialistidele koolitusi ei korraldatud. Eesti.ee kodulehele loodi eraldi infoleht tagasipöördujatele.⁴

Eestisse elama asumise võimalused

Eesti kodakondsust mitteomaval etnilisel eestlasel on võimalik taotleda kiirendatud korras Eesti elamisluba kas siseriiklikult või läbi Eesti välisesinduste. Elamisloa alusel Eestis elavale isikule laieneb kogu Eesti riigi sotsiaaltoetuste süsteem. Perioodil 2014–2017 on rahvuskaaslaste programmi toel Eestisse tagasi pöördunud 428 inimest. Tagasi pöördutakse peamiselt Soomest, Iirimaalt, Suurbritanniast, Venemaalt ja teistest SRÜ riikidest. Soomest, Iirimaalt ja Suurbritanniast pöörduvad peredena tagasi peamiselt 2000. aastate alguses Eestist välja rännanud noored. Venemaalt ja teistest

³ Euroopa Sotsiaalfondi lõimumismeetme projekt nr 2014-2020.2.06.004005006.01.15-0001 „Eesti ühiskonnas lõimumist toetavad tegevused“ tegevus 5.1 „Nõustamis- ja infosüsteemi väljatöötamine ja rakendamine“.

⁴ <https://www.eesti.ee/et/kodakondsus-ja-dokumendid/eestisse-tagasipoeoerdujale/>

SRÜ riikidest pöörduvad tagasi etnilised eestlased (sh ka Eesti kodanikud), kes on kas võõrsil sündinud või Eestist välja rännanud lapsena koos vanematega nõukogude perioodil.

Laste osakaal toetuse saajate hulgas oli 2014. a – 25,7%, 2015. a – 42%, 2016. a – 41% ja 2017. a – 33%. Valdav osa lapsi kuuluvad töötute tagasipöördujate perekondadesse. Töötus võõrsil on üks olulistest mõjuteguritest, mille ajendil tagasipöördumine ette võetakse. Kasvavas trendis on kodumaale tagasipöördumine Eestis elava pere juurde naasmise tõttu. Varasemalt on oluliseks tagasipöördumise põhjuseks olnud ka sõjakolled SRÜ riikides.

Valdkondlikud probleemid:

Sageli ei ole tagasipöördujate keeletase ega teadmised Eesti ühiskonnakorraldusest siin hakkama saamiseks piisavad ning suurel osal tagasirännanutest esineb kohanemisprobleeme, seda isegi suhteliselt lühikest aega välismaal elamise korral. Kohanemisprobleemid on seotud sobiva töö leidmisega, seoses Eestisse naasmisega tekkiva elatustaseme languse ning majanduslikult kehvema toimetulekuga.

Tagasipöördujatele suunatud teenused (nõustamine, tööturu võimaluste tutvustamine, toetuste maksimine jm) vajavad ühtset arendusprotsessi. Tagasipöördumispoliitika oluliseks faktoriks ei ole ainult tagasipöördujate hulk, vaid ka sihtgrupi integreerimine vastu võtvasse ühiskonda ning sisenemine Eesti tööturule, mistõttu tuleb leida täiendavaid võimalusi, et soodustada tagasipöördujate kohanemist Eesti ühiskonnaga.

Ülevaade programmi uute tegevuste elluviimisest

Nr	Tegevus	Tulemus	
1.	Lähetatakse praktikante välismaal asuvasse eesti koolidesse, pakkudes rohkematele õpetuskohtadele võimalust korraldada oma tööd Eestist lähetatud õpetaja juhendamisel.	Igal aastal on Eestist lähetatud praktikante Helsingis ja Stockholmis asuvasse eesti lasteaedadesse. Tegevus jätkub ning seda on kavas laiendada koolidele.	Täidetud
2.	Suurendatakse laste suviste eesti keele ja meele laagrikohtade arvu ning laiendatakse analoogset laagrit lootsprojektina ka kuni 26-aastastele väliseesti noortele.	Igal aastal on laagrites saanud osaleda vähemalt 90 väliseesti last, 2015. ja 2016. aastal osales 120 väliseesti last. 2016. aastal käivitati 18-26-aastastele väliseesti noortele suunatud noortevahetus, kus on osalenud 20 noort aastast.	Täidetud
3.	Rahvuskaaslaste stipendiumiprogrammi laiendamiseks pakutakse erialaõpingute kõrval stipendiume ka ainult eesti keele õpinguteks, mis annab noortele võimaluse keelekeskkonnas viibida ning soovi korral hiljem erialaõpinguid alustada.	Stipendiumiprogramm pakub eesti keele õppe stipendiume.	Täidetud
4.	Planeeritakse välismaal töötavate eesti keele õpetajate iga-aastaseid täienduskoolitusi sihtriikides ning rakendatakse ka internetipõhiseid koolitusvõimalusi.	Lisaks Eestile on toimunud üleilma eesti keele õpetajate kohtumised erinevates Euroopa riikides. Skype vahendusel toimus koolitus Austraalias töötavatele eesti keele ja kultuuri õpetajatele.	Täidetud
5.	Panustatakse terviklike ja erinevaid keeletasemeid hõlmavate e-õppe materjalide loomisse.	Valminud on eesti keele A1-A2-taseme e-õppe kursuse „Keelekliik“ ingliskeelne versioon, toetatakse välismaal elavatele eesti lastele suunatud Üleilmakooli tegevust, käib eesti keele B1-taseme e-õppe kursuse „Keeletee“ arendus. Valminud on eesti keele õppe metoodikavideod.	Täidetud
6.	Väliseesti kultuuriüritusi kasutatakse laiemalt Eesti identiteedi tugevdamiseks, kultuuriekspordiks ja Eesti tutvustamiseks väliseestlaste asukohariikides, kaasates sellesse ka väljaspool Eestit töötavaid eesti keele ja kultuuri õpetajaid ning lektoreid.	Välismaal korraldatavatele eesti keele päevadele on kaasatud nii välismaa kõrgkoolides töötavad lektorid kui ka õpetuskohtades töötavad eesti keele ja kultuuri õpetajad. Väliseesti kultuuriüritustel osalevad nii kohalikud kui ka Eestist pärit kollektiivid.	Täidetud
7.	Pööratakse enam tähelepanu audiovisuaalse arhiiviainese kogumisele, kirjeldamisele, korrastamisele ja juurdepääsu tagamisele. Nooremas eas	Aruandeperioodi jooksul on kogutud ja kättesaadavaks tehtud hulgaliselt väliseesti audiovisuaalset pärandit, mille sees on mh audiovisuaalse	Täidetud

	väliseestlaste kaasamiseks ja praegu tekkiva pärandi talletamiseks kasutatakse uudseid veebipõhiseid lahendusi ning sotsiaalmeediat — nt mäluasutuste vahel levivat ja üha enam rakendatavat kasutajate kaasamist (crowdsourcing) vajalike tööde tegemisel.	veebiväljaandena valminud „Siberi eestlaste laulud“, Bostoni Eesti Seltsi filmikogu ja Rootsi Eestlaste Liidu 16 mm filmikogu digiteerimine ja kättesaadavaks tegemine ning enne Teist maailmasõda Eestis välja antud heliplaatide Eestisse toomine. Rahvusarhiivi kodulehel on valminud kasutajaliides väliseesti arhiivide kogude kirjeldamiseks ning MTÜ Baltic Heritage Network korraldab regulaarseid noorte väliseesti kultuuripärandi uurijate seminare Eestis.	
8.	Eestisse naasmisel rakendatakse nende eestlastest tagasipöördujate puhul, kes ei oska piisaval määral eesti keelt ja kes on sündinud võõrsil või seal kaua elanud, kohanemisprogrammi, mille eesmärgiks on tagasipöördujate aitamine Eestisse kolimisel, kohanemiskeskuste ületamisel ja lõimumisel ühiskonda;	Tagasipöördujatele ei ole kohanemisprogrammi pakutud. Eestis rakendatakse uussisserändajate kohanemisprogrammi vaid nende eestlastest tagasipöördujate puhul, kes omavad elamisloa, kuid kellel puudub Eesti kodakondsus. Siseministeeriumi kohanemisprogrammis osalejaid ei käsitleta tagasipöördujatena. Tagasipöördujatele pakub rahalisi tagasipöördumistoetusi ning vajadusel nõustamisteenust Integratsiooni Sihtasutus. Meede planeeriti programmi osaks selle koostamisperioodil, kuid täiendavad ressursid selle rakendamiseks puuduvad. Tagasipöördujatele suunatud teenuste pakkumine (nõustamine, tööturu võimaluste tutvustamine, toetuste maksmine jm) vajab täiendavat analüüsi, uute teenuste kaardistamist ja rahastamist.	Osaliselt täidetud
9.	Programmi toetusel tähistatakse Eesti Vabariigi 100. juubelit 2018. aastal ka väliseesti kogukondades.	Taotlusvoorude „Eesti kultuur maailmas“ ja „Eesti Vabariik 100“ kaudu on 2017. ja ka 2018. aastal toetatud Eesti Vabariigi 100. juubeli tähistavate ürituste ettevalmistamist eestlaste kogukondades üle maailma.	Täidetud

Programmi arendamine 2018–2020

Programmi nõukogul on koostöös programmi täitmises osalevate ministeeriumidega plaanis järgmised tegevused:

- 1) Toetada tagasipöördujate kohanemist ja lõimumist Eesti ühiskonda ja haridussüsteemi, tagasipöördumist toetavate ühiste sotsiaalvõrgustike teket ning arendada välja vastavaid tööturu- ja sotsiaalteenuseid, sh koostada tagasipöördujate teekonnakaardistus.
- 2) Laiendada eesti keele õppe võimalusi välismaal, sh Üleilmakooli ning teisi e-õppe rakendusi ning panustada senisest rohkem keelekeskkonnas toimuvatesse kui kõige paremaid tulemusi andvatesse tegevustesse (nt eesti keele ja meele laagrid, noortevahetused).
- 3) Leida lahendus rahvuskaaslasi puudutava informatsiooni komplekseks ja ajakohaseks kajastamiseks üh(is)el veebilehel.
- 4) Analüüsida rahvuskaaslaste poliitika aluste loomise vajalikkust.